

KOMPARATIVNÍ STUDIE VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ PRO PŘEDŠKOLNÍ PEDAGOGY V NĚMECKY MLUVÍCÍCH ZEMÍCH

COMPARATIVE STUDY OF INITIAL EDUCATION PROGRAMMES FOR PRE-SCHOOL PEDAGOGUES IN GERMAN-SPEAKING COUNTRIES

Barbora Loudová Stralczyńska

Katedra preprimární a primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Příspěvek představuje výsledky komparativní studie vysokoškolské přípravy pedagogů v předškolním vzdělávání v německy mluvících zemích (vícepřípadová studie, Yin, 2018). Cílem je analyzovat vývoj a současné struktury odborné přípravy pedagogů. Shrnout shody a rozdíly v kvalifikačních cestách a bakalářských programech v Německu (*pedagogika dětství*) a Rakousku (*elementární pedagogika*). Studie vychází z obsahové analýzy (Kuckartz, 2018) studijních programů (n = 27) doplněné rozhovory s jejich garanty (n = 27). Komparuje formální a obsahové charakteristiky studijních programů. Analyzuje oborově-didaktické komponenty. Poukazuje na interdisciplinární pojetí studia, rozvoj reflektivních kompetencí studenta, vědeckého habitu, propojení teorie a praxe, důrazy na inkluzi, řízení či poradenství.

Klíčová slova: profesní příprava pedagogů; předškolní vzdělávání; bakalářské studijní programy; Německo; Rakousko; Švýcarsko

Abstract

The paper presents a comparative study of university teacher training in pre-school education in German-speaking countries (multi-case study, Yin, 2018). The aim is to analyse the development and current structures of teacher training, qualification pathways and B.A. programmes in Germany (childhood pedagogy) and Austria (elementary pedagogy). The study is based on a content analysis (Kuckartz, 2018) of degree programmes (n = 27) supplemented by interviews with their supervisors (n = 27). The study compares the formal and content characteristics and field-specific didactic components; it highlights the interdisciplinary concept, the

development of reflective competences, the scientific habitus, the link between theory and practice, the emphasis on inclusion, management and counselling.

Keywords: Professional Teacher Training; Early Childhood Education; Bachelor's Degree Programmes; Germany, Austria; Switzerland

1 ÚVOD

Cílem studie je komparovat pojetí vysokoškolské přípravy pedagogů v předškolním vzdělávání v německy mluvících zemích. Sběr dat probíhal v letech 2019–2023. Klíčovou charakteristikou předškolních systémů v Německu i Rakousku je *sociálně-pedagogické pojetí*. Švýcarské předškolní vzdělávání se naopak v posledních 30 letech profilovalo směrem k *preprimárnímu modelu* (Bennett, 2005), kdy dva roky preprimárního vzdělávání se staly součástí školy. Pojetí předškolního vzdělávání úzce souvisí s koncepcí profesní přípravy pedagogů, která v 21. století prošla v německy mluvících zemích významnou proměnou.

2 TEORIE

Studie využívá historický institucionalismus jako interpretační rámec pro analýzu odborné přípravy pedagogů v předškolním vzdělávání v německy mluvících zemích (Dvořák, 2012; Steinmo, 2008). Epistemologicky vychází z konstruktivistického paradigmatu výzkumu. Analyzuje procesy institucionalizace vysokoškolské přípravy. V souladu s přístupy srovnávací pedagogiky (Bray et al. 2014; Walterová, 2006) charakterizuje vývoj profesní přípravy pedagogů v kontextu vývoje předškolního vzdělávání (Phillips, 2006). Kontextualizuje jej na makro/mikro úrovni (Shehadeh, 2020), ve vztahu k politickým, sociálním a školským změnám. Navzdory shodnému záměru profesionalizace a akademizace na počátku 21. století se struktury profesní přípravy předškolních pedagogů vyprofilovaly odlišně v Německu, Rakousku i Švýcarsku.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum je ukotven v metodologii srovnávací pedagogiky a koncipován jako vícepřípadová studie (Yin, 2018). Teoretická východiska přinášejí výstupy analýzy

systémů odborné přípravy pedagogů v německy mluvících zemích; zdroji dat jsou legislativní a kurikulární dokumenty, historické prameny i národní statistiky. Empirická část se opírá o obsahovou analýzu (*inhaltlich strukturiedende Inhaltsanalyse*, Kuckartz, 2018) katalogů modulů vybraných německých ($n = 20$) a rakouských bakalářských programů ($n = 7$). Sekundárním zdrojem dat byly rozhovory s garanty těchto programů ($n = 27$) – *pedagogiky dětství* (Německo) a *elementární pedagogiky* (Rakousko). Umožnily triangulaci dat a vhledy do kontextu jejich vzniku, pojetí a podmínek realizace. Kategoriální systém vznikl ve dvou větvích (katalog modulů, rozhovory) vzájemně propojených hlavními kategoriemi. Pro kódování byl využit program MAXQDA (2022, 2024).

4 VÝSLEDKY

Hlavními znaky odborné přípravy pedagogů v předškolním vzdělávání německy mluvících zemí je cesta k profesionalizaci, akademizaci, zvýšení kvality přípravy pedagogů i jejich profesního statusu. Německo a Rakousko si ponechalo specifický profil pedagogů pracujících s dětmi v předškolních vzdělávacích institucích. *Pedagogika dětství* (ISCED 6) v Německu se z úzce zaměřené přípravy na věk 0–6 let v důsledku ekonomicko-politických tlaků rozšířila na práci s dětmi ve věku 0–10 let (ISCED 0 a další zařízeních denní péče). *Elementární pedagogika* (ISCED 6) v Rakousku cílí na věk 0–6 let; zaměřuje se na absolventy základní odborné přípravy (ISCED 4) a jejich profesní růst především v oblasti řízení, managementu a inkluzivní pedagogiky. Obě země zdůrazňují specifický charakter odborné přípravy pedagogů (ISCED 0) odlišný od pojetí vzdělávání učitelů (ISCED 1, 2 a 3). Švýcarsko integrovalo kvalifikační přípravu pedagogů do společných studijních programů s učitelstvím pro primární vzdělávání.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Ačkoli v Německu ukotvují národní rámce klíčové pojetí studia, je variabilita programů enormní. Rakouské programy mají čtyři hlavní kurikula společná regionálně kooperujícím VŠ. Všechny analyzované studijní programy koncipují obsah v interdisciplinárně orientovaných modulech. Významné místo má praxe (min. 30 kreditů) a *evidence-based* přístupy, rozvoj vědeckého habitu, zaměření na komunikační kompetence dětí, vícejazyčnost, inkluzi, pedagogickou diagnostiku

a téma kvality. Tyto důrazy mohou být inspirací pro další rozvoj studijních programů v ČR. Oborovým didaktikám je věnováno cca 5 kreditů na obor; vysoké školy se vymezují proti přílišné didaktizaci v předškolním vzdělávání. Programy využívají kompetenční model pro definici profilu i výstupů modulů. Studium cílí na rozvoj kompetencí reflektivního praktika, který nevyučuje, ale doprovází procesy učení dítěte v konstruktivistickém pojetí.

6 LITERATURA

- Bennett, J. (2005). Curriculum Issues in National Policy-Making. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13(2). 5–23.
<https://doi.org/10.1080/13502930585209641>.
- Bray, M., Adamson, B., & Mason, M. (Eds.). (2014). *Comparative education research: Approaches and methods*. Springer.
- Dvořák, D. (2011). Pedagogické vedení školy: hledání zdrojů a obsahu pojmu. *Orbis Scholae*. 5(3). 9–25. <https://doi.org/10.14712/23363177.2018.72>.
- Kuckartz U. (2018). *Qualitative Inhaltsanalyse: Methoden, Praxis, Computerunterstützung* (4. Aufl.). Beltz.
- Phillips, D. (2006) Comparative education: Method. *Research in Comparative and International Education*. University of Oxford, 1(4), 304–319.
<https://doi.org/10.2304/rcie.2006.1.4.304>.
- Shehadeh, A. (2020). Contextualizing Your Research Project. In Ch. Coombe, N.J. Anderson, & L. Stephenson (Eds.), *Second Language Learning and Teaching: Professionalizing Your English Language Teaching* (327–335). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-34762-8_27.
- Steinmo, S. (2008). Historical institutionalism. In D. Della Porta, & M. Keating (Eds.), *Historical institutionalism* (s. 118–138). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511801938.008>.
- Walterová, E. (2006). *Srovnávací pedagogika: vývoj a proměny v globálním kontextu*. PedF UK.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.